

*Омельченко О.В., старший викладач
кафедри економіки та менеджменту,
Вінницький інститут Університету «Україна»;
Чуміков В.О., магістрант 2-го року підготовки,
спеціальність «Менеджмент»,
Вінницький інститут Університету «Україна»*

АНАЛІЗ СТАНУ ТА ДИНАМІКИ РИНКУ ПРАЦІ В УКРАЇНІ

ANALYSIS OF THE STATE AND DYNAMICS OF THE LABOR MARKET IN UKRAINE

Анотація. У статті розглянуто ринок праці як економічну категорію, виділено основні складові ринку праці та надано їх характеристику. Проведено аналіз стану та динаміки основних показників ринку праці за останні 10 років, розглянуто зміни та тенденції природного руху населення в Україні, а також приділено увагу ціні робочої сили та її динаміці.

Ключові слова: ринок праці, робоча сила, економічно активне населення, безробіття, номінальна заробітна плата, реальна заробітна плата.

Abstract. The article considers the labor market as an economic category, identifies the main components of the labor market and describes them. The analysis of the state and dynamics of the main indicators of the labor market over the past 10 years, the changes and tendencies of the natural movement of the population in Ukraine are considered, as well as attention is paid to the price of labor and its dynamics.

Keywords: labormarket, laborforce, economically active population, unemployment, nominal wages, real wages.

Постановка проблеми. Світова економічна криза призвела до спаду виробництва, негативно вплинула на зайнятість населення, стрімко зростає кількість безробітних, посилюються диспропорції на ринку праці багатьох країн. Не дивлячись на позитивні результати економічних перетворень у більшості східноєвропейських країн спостерігається високий рівень безробіття, низька продуктивність праці. Структурні перетворення в економіці України, розвиток інтеграційних процесів змінили відносини зайнятості населення, інтенсифікували процес руху робочої сили, висвітлили нові актуальні проблеми на ринку праці. Дослідження проблем розвитку ринку праці протягом останніх років свідчить, що в різних країнах світу і в Україні також гостро постала потреба побудови нової стратегії розвитку ринку праці.

Разом з тим, потребує додаткового дослідження ринок праці в Україні за умов загальної економічної ситуації, анексії частини території країни та ведення військових дій в Донецькій та Луганській областях, що саме погіршує стан функціонування ринку праці в країні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми розвитку ринку праці України, його регулювання та реформування, аспекти зайнятості населення, безробіття є об'єктом наукових досліджень вітчизняних вчених, зокрема В. Близнюк, В. Петюха, І. Бондар, Е. Лібанової, І. Дехтярьової, А. Колота, М. Войнаренко, Д. Богині, І. Петрової, М. Ведернікова, О. Піщуліної та ін.

Теоретичні та прикладні аспекти функціонування ринку праці, його державного регулювання досліджували такі науковці, як: С.І. Бандура, Д.П. Богиня, М.І. Долішній, Т.А. Заяць, Є.П. Качан, І.С. Кравченко, Е.М. Лібанова, Л.С. Лісогор, В.В. Онікієнко, І.Л. Петрова, В.М. Петюх, В.В. Швед та ін.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ринок – це сукупність соціально-економічних відносин у сфері обміну, за допомогою яких здійснюється купівля-продаж товарів і остаточне визнання їхньої суспільної цінності. Це центральний елемент товарного виробництва, тому що ринок є панівним і визначальним способом зв'язку між відокремленими виробниками на основі суспільного поділу праці.

Робоча сила як сукупність фізичних і духовних здібностей людини, які використовуються нею у процесі створення благ і послуг, є товар, що продається і купується на відповідному ринку – ринку робочої сили.

Ринок праці – особлива економічна категорія, яка охоплює оплачувану зайнятість, до якої належать претенденти на робоче місце і всі зайняті, крім тих, що навчаються, і домашніх працівників, які ведуть натуральне господарство.

Як економічна категорія ринок праці є складною системою відносин щодо обміну індивідуальних здібностей до праці на фонд життєвих засобів, необхідних для відтворення робочої сили і розміщення працівників у системі суспільного поділу праці за законами товарного виробництва і обігу.

Частина населення, яка забезпечує пропозицію робочої сили для виробництва товарів і послуг, становить економічно активне населення (робочу силу). Чисельність економічно активного населення встановлюється за станом на певний період і включає зайнятих і безробітних.

До зайнятого економічно активного населення належать особи будь-якої статі віком 16 років і більше, а також особи молодшого віку, які у даний період виконували роботу по найму, тимчасово були відсутні на роботі через хворобу, відпустки, страйки і т.д., виконували роботу без оплати на сімейному підприємстві.

До безробітного населення відносяться особи віком від 16 років і більше, які у даний період не мали роботи, але займалися її пошуком і були готові в будь-який момент почати працювати. До безробітних відносяться й особи, які навчаються за напрямком служб зайнятості або виконують громадські роботи, отримані через служби зайнятості.

Основні показники ринку праці України за 2010-2018 рр. наведено таблиці 1.

Динаміку основних показників ринку праці в Україні за 2010-2018 рр. зображено на рис. 1.

Як видно з рис. 1, за останні 10 років простежується загальна тенденція до зменшення кількості економічно активного населення України. В основній частині

зменшується кількість саме зайнятого населення, а з 2014 року можна простежити і зменшення безробітного населення.

Таблиця 1

Основні показники ринку праці (2010-2018 рр.)

Рік	Економічно активне населення		у тому числі			
	у віці 15-70 років	працездатного віку	зайняте населення		безробітне населення	
			у віці 15-70 років	працездатного віку	у віці 15-70 років	працездатного віку
2010	20 894,1	19 164,0	19 180,2	17 451,5	1 713,9	1 712,5
2011	20 893,0	19 181,7	19 231,1	17 520,8	1 661,9	1 660,9
2012	20 851,2	19 317,8	19 261,4	17 728,6	1 589,8	1 589,2
2013	20 824,6	19 399,7	19 314,2	17 889,4	1 510,4	1 510,3
2014	19 920,9	19 035,2	18 073,3	17 188,1	1 847,6	1 847,1
2015	18 097,9	17 396,0	16 443,2	15 742,0	1 654,7	1 654,0
2016	17 955,1	17 303,6	16 276,9	15 626,1	1 678,2	1 677,5
2017	17 854,4	17 193,2	16 156,4	15 495,9	1 698,0	1 697,3
2018	17 939,5	17 296,2	16 360,9	15 718,6	1 578,6	1 577,6

На динаміку ринку праці впливає низка факторів. Так, пропозиція робочої сили визначається, у першу чергу, демографічними факторами: рівнем народжуваності, темпами зростання чисельності працездатного населення, його статевовіковою структурою.

Аналізуючи сучасну демографічну ситуацію в Україні, необхідно відзначити, що вона визначається, головним чином, зниженням народжуваності, ростом смертності, збільшенням хронічних захворювань, скороченням тривалості життя.

Рис. 1. Динаміка основних показників ринку праці в Україні за 2010-2018 рр.

Показники природного руху населення України за 2010-2018 рр. відображено у табл. 2

Таблиця 2

Природний рух населення України (2010-2018 рр.)

Рік	Кількість живонароджень	Кількість смертей	Природний приріст/ скорочення
2010	497689	698235	-200546
2011	502595	664588	-161993
2012	520704	663139	-142435
2013	503656	662368	-158712
2014	465893	632667	-166774
2015	411783	594795	-183012
2016	397039	583631	-186592
2017	363987	574123	-210136
2018	335874	587665	-251791

Графічно динаміку природного руху населення України за 2010-2018 рр. зображено на рис. 2.

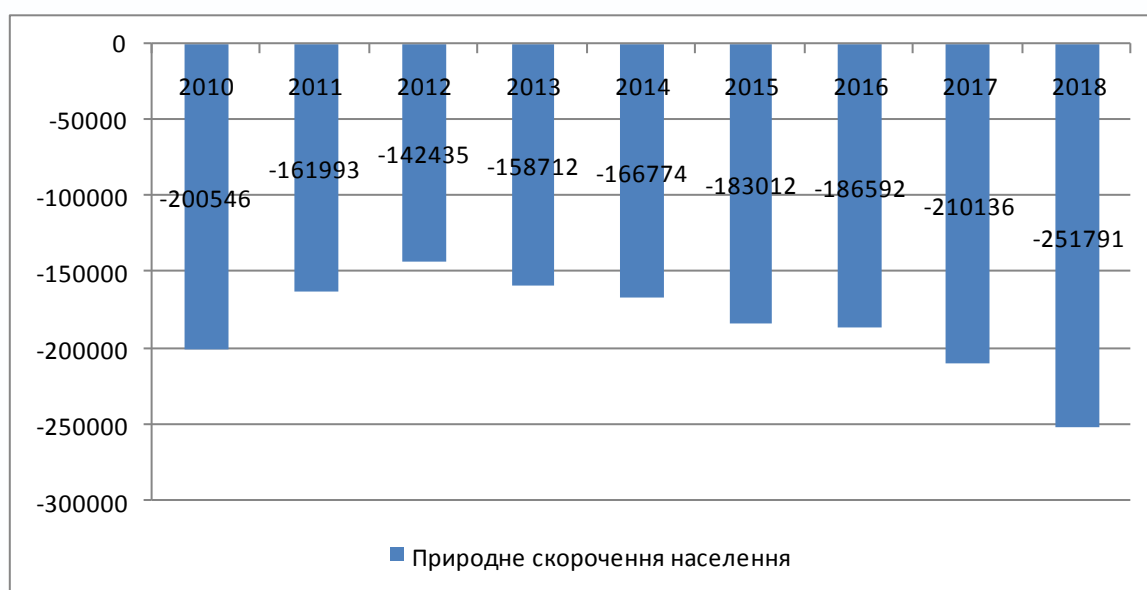

Рис. 2. Динаміка природного руху населення України за 2010-2018 рр.

З рис. 2 видно, що природний рух населення за останні 10 років відображається постійним його скороченням, якщо з 2010 по 2012 рік можна було простежити зменшення кількості смертей, що у динаміці відображено скороченням від'ємного показника руху населення, то починаючи із 2013 року в Україні зберігається стабільна тенденція зменшення народжуваності та збільшення смертності населення. Це є першим та основним фактором, що впливає на зміни у динаміці показників ринку праці в Україні.

Невід'ємним елементом будь-якого ринку є ціна, і ринок праці не є

виключенням. Ціна робочої сили в першу чергу відображається у середній заробітній платі населення в Україні. Згідно статистичних даних цей показник за останні 10 років постійно зростає в абсолютному значенні (табл. 3).

Таблиця 3

Динаміка середньомісячної заробітної плати в Україні (2010-2018 рр.)

Рік	Середньомісячна заробітна плата		
	номінальна		реальна
	гривень	у % до прожиткового мінімуму для працездатних осіб ³	у % до попереднього року
2010	2 250	244,0	110,2
2011	2 648	263,7	108,7
2012	3 041	268,2	114,4
2013	3 282	269,5	108,2
2014	3 480	285,7	93,5
2015	4 195	304,4	79,8
2016	5 183	323,9	109,0
2017	7 104	403,2	119,1
2018	8 865	461,5	112,5

Графічне зображення динаміки середньомісячної заробітної плати відображено на рис. 3.

Рис. 3. Динаміка номінальної заробітної плати в Україні за 2010-2018 рр.

На рис. 3 ми бачимо абсолютно позитивні показники оплати вартості праці в Україні. Жодного разу за останні 10 років не простежувалось зниження заробітної плати в Україні. Але це динаміка лише номінальної заробітної плати, ситуація із реальною заробітною платою докорінно змінюється у негативну сторону. Темпи зростання / зниження номінальної та реальної заробітної плати зображено у табл. 4.

Таблиця 4

Темпи зростання / зниження номінальної та реальної заробітної плати

Рік	Номінальна заробітна плата		Реальна заробітна плата	
	до попереднього року	грудень до грудня попереднього року	до попереднього року	грудень до грудня попереднього року
2010	117,6	117,9	110,2	110,5
2011	117,7	116,2	108,7	111,0
2012	114,8	110,5	114,4	111,1
2013	107,9	107,2	108,2	106,7
2014	106,0	110,4	93,5	86,4
2015	120,5	130,4	79,8	90,1
2016	123,6	123,8	109,0	111,6
2017	137,1	135,5	119,1	118,9
2018	124,8	120,5	112,5	109,7

З табл. 4 видно, що зростання реальної заробітної плати має не таку позитивну динаміку, як номінальної. Так, за останні 10 років, середньорічне підвищення реальної заробітної плати складало лише 10%, а у 2014-2015 рр. взагалі мало від'ємне значення. Основним фактором негативних показників у цих роках є політична ситуація країни, революція гідності та початок військових дій на сході України мали негативні наслідки у економічних показниках держави.

Висновки. Розглянувши та проаналізувавши статистичні дані показників ринку праці в Україні за останні 10 років, можна виділити основні особливості ринку праці в Україні:

1. Низька професійно-кваліфікаційна і територіальна мобільність робочої сили, обумовлена системою оплати праці і пенсійного забезпечення, користуванням дитячими комбінатами, послугами охорони здоров'я, одержання житла, пропискою і т.д.

2. Характерною рисою ринку праці, який формується в нас, є приховане безробіття, що досягло величезних розмірів. В Україні воно проявилось в новій формі. Якщо раніше приховане безробіття становили дрібні виробники (ремісники, селяни, зайняті неповний робочий день), то тепер воно поширилося у формі вимушених неоплачуваних відпусток. Спад виробництва і криза неплатежів призвели до того, що в адміністрацій підприємств немає коштів для виплати заробітної плати.

Разом з тим працівників не звільняють, тому що керівництво сподівається зберегти кадри. Крім того, працівники прагнуть з морально-психологічних міркувань формально числитися на роботі.

3. Важлива особливість зайнятості на сучасному етапі – надзвичайні масштаби нерегламентованої зайнятості (так званий дикий ринок праці). До неї відноситься робота без укладення трудових угод, комерційний туризм, надання послуг на бартерній основі.

4. Нині характерне падіння життєвого рівня, тому звичайно ті громадяни, які не претендують на роботу по найму (пенсіонери, учні), виходять на ринок праці з пропозицією робочої сили, що збільшує конкуренцію.

5. Скорочення числа зайнятих на керівних посадах апарату управління і в армії. При цьому виникає специфічний вид безробіття серед осіб високої кваліфікації, професійно непридатних до використання в низових господарських ланках.

6. Посилення трудової міграції населення України в інші країни.

Список використаних джерел

1. Державна служба статистики України. Офіційний сайт.
URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

2. Ринок праці, основні поняття і проблеми. URL: <http://ukr.vipreshebnik.ru/econ-teor/4026-rinok-pratsi-osnovni-ponyattya-i-problemi.html>

3. Швед В.В., Колібабчук Ю.В. Мотиваційні механізми управління персоналом. *Подільський науковий вісник*. 2017. №1. С. 114-117.

4. Швед В.В., Омельченко О.В. Мінімальна заробітна плата та її гарантії в системі соціального захисту. *Наука і навчальний процес. Матеріали XVI Звітної науково-практичної конференції*. Вінниця, 2016 р. Ч. 1. С. 114-120.

5. Швед В.В., Омельченко О.В. Фінансові аспекти мінімальної заробітної плати як гарантії державного забезпечення. *Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції «Захист прав і свобод громадян у світлі вимог Конституції України»*. Вінниця, 2016. С. 280-284.

6. Швед В.В., Поліщук І.І. Управління персоналом: навч. посібник. Вінниця: ВФЕУ. 2014. 280 с.

7. Швед В.В. Стимулювання праці в Україні. Аналіз існуючої ситуації. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2006. №5. С. 63-67.